

Ринок праці прикордонного регіону (на прикладі Волинської області)

Проаналізовано основні показники ринку праці прикордонних із Республікою Польща адміністративних районів Волинської області. Обґрунтовано передумови соціально-економічного розвитку Володимир-Волинського, Іваничівського, Любомльського та Шацького адміністративних районів в умовах прикордонного положення, визначено його позитивні й негативні сторони.

Ключові слова: ринок праці, економічна активність, зайнятість, безробіття, заробітна плата, прикордонне положення, Волинська область.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні процеси глобалізації, зокрема інтеграція економіки України у міжнародний поділ праці, значною мірою впливають у першу чергу на соціально-економічну сферу. Особливо це помітно у прикордонних регіонах. Волинська область, маючи сприятливе економіко-географічне положення та досить тісні зовнішньоекономічні зв'язки, насамперед із Республікою Польща, дістає можливість покращити ситуацію у багатьох важливих сферах суспільного життя, таких як торгівля, транспортна інфраструктура, а також зайнятість населення. Прикордонне положення території, сусідство з більш розвинутими з економічного погляду регіонами, які формують попит на трудові ресурси з кращою пропозицією умов праці та заробітку, може бути важливим чинником у формуванні регіонального ринку праці.

Останнім часом на теренах області дуже поширеним явищем є трудова міграція, яка особливо помітна у прикордонних із Республікою Польща адміністративних районах. Цей процес значно впливає на структуру пропозиції робочої сили на регіональному ринку праці, з одного боку, але також змінює структуру зайнятості населення – з іншого. Крім того, прикордонне положення має ще ряд як позитивних, так і негативних моментів, які певною мірою є визначальними на ринку праці, особливо адміністративних районів. Тому, враховуючи важливість прикордонного положення для економіки регіону, ця тема досить актуальна.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ситуацію на ринку праці Волинської області досліджували такі науковці, як О. М. Черчик (дослідження трудових ресурсів регіону) [6], Е. В. Мисковець (дослідження функціонування регіонального ринку праці Волинської області) [2], А. М. Колосюк (аналіз соціально-трудова відносин на ринку праці Волинської області) [1] та С. О. Пугач (вивчення міграційних процесів у Волинській області) [5]. Проте вплив прикордонного положення на ринок праці окремих адміністративних районів досліджено не достатньо.

Мета статті – визначити особливості формування основних показників ринку праці прикордонних із Республікою Польща адміністративних районів Волинської області, виявити їх територіальні і структурні особливості, встановити позитивні і негативні сторони їх прикордонного положення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**: на основі статистичних показників проаналізувати співвідношення між основними показниками ринку праці Володимир-Волинського, Іваничівського, Любомльського та Шацького адміністративних районів, показати їх динаміку, виявити основні тенденції зайнятості та безробіття, попиту та пропозиції робочої сили.

Методи дослідження. Під час дослідження було використано комплексний та системний підходи, а також метод статистичного аналізу, математичний та графічний методи. Вихідним матеріалом для дослідження стали дані Головного управління статистики у Волинській області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вплив прикордонного положення на ринок праці прикордонних з Республікою Польща адміністративних районів можна простежити на основі загальнообласних даних. На думку експертів, близько 60 % ринку праці області перебуває у тіні.

Ринок праці Волинської області є складовою частиною національного ринку праці. Однак він має своєрідну специфіку, яка визначається природно-географічним та економіко-географічним положенням території, історико-географічними особливостям ведення господарства. Для Волинської області характерним є значна частка зайнятих у сільському господарстві, промисловості і торгівлі. Така специфічна структура зайнятості зумовлена економіко-географічним (прикордонним) положенням території, що сприяє розвитку торгівлі, а також традицією ведення сільського господарства. Висока частка зайнятих у промисловості пояснюється наявністю промислових об'єктів (харчової, переробної,

видобувної промисловості та машинобудування), які розміщені здебільшого у великих містах області.

Серед адміністративних районів і міст області офіційно зареєстрований середній рівень безробіття становить від 5,8 % у 2000 р. до 1,8 % у 2011 р. Найвищими показниками рівня безробіття за цей період відзначались такі райони, як Турійський, Іваничівський, Локачинський, Рожищенський, Володимир-Волинський та м. Ковель. Найнижчі показники зареєстровані у Луцькому, Любешівському, Камінь-Каширському, Ківерцівському районах та м. Луцьку. Слід зазначити, що рівень зареєстрованого безробіття на ринку праці Волинської області певною мірою не відповідає реальному безробіттю, оскільки не враховує приховане безробіття, а також той факт, що серед зайнятого населення поширена неповна зайнятість.

Динаміка попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці області характеризується перевищенням пропозиції робочої сили над її попитом, а також тенденціями до росту у цілому по області попиту на робочу силу та скорочення її пропозиції. У переважній більшості адміністративних районів області можна виділити такі, де помітна тенденція до скорочення пропозиції робочої сили. Лише Луцький район характеризується певним ростом пропозиції робочої сили. Це пояснюється близькістю до обласного центру, а відповідно кращими можливостями працевлаштування. Тому серед інших адміністративних районів відбувається скорочення пропозиції зареєстрованої робочої сили, оскільки тривалість очікування працевлаштування та рівень оплати праці, яку пропонує державна служба зайнятості, часто не відповідає потребам, особливо молодого, працездатного населення, яке працевлаштовується неофіційно та на короткостроковий період.

Що стосується попиту на робочу силу, то такі райони, як Горохівський, Ківерцівський, Ковельський та Луцький та м. Луцьк, м. Ковель, м. Нововолинськ, м. Володимир-Волинський характеризуються тенденцією до його росту. Переважно це зумовлено наявністю об'єктів виробництва, а відповідно і потребами заповнення вакантних місць.

Як результат співвідношення попиту та пропозиції робочої сили є показники навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію). Для адміністративних районів і міст області навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію) щороку складає у середньому 11 осіб (табл. 1). До районів з найвищими показниками за весь досліджуваний період належать Камінь -Каширський, Любомльський, Маневицький; з найнижчими – Луцький, Ківерцівський, Ковельський, Старовижівський та м. Луцьк, м. Ковель, м. Нововолинськ і м. Володимир-Волинський. Щодо динаміки, то помітне збільшення навантаження у цілому по області.

Таблиця 1

Навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію) (у містах і адміністративних районах) [3]

Адміністративні одиниці	2005 р.	2008 р.	2010 р.	2012 р.
Волинська область	11	13	17	20
м. Луцьк	3	5	7	13
м. Ковель та район	10	6	15	23
Горохівський	69	56	80	26
Камінь-Каширський	121	–	–	124
Ківерцівський	16	21	25	13
Локачинський	21	25	22	9
Луцький	5	10	7	23
Любешівський	14	12	32	38
Маневицький	67	10	53	95
Ратнівський	15	20	69	91
Рожищенський	29	12	62	194
Старовижівський	33	22	17	211
Турійський	21	38	89	–
Прикордонні з Республікою Польща міста й адміністративні райони				
м. Володимир-Волинський та район	12	32	29	11
м. Нововолинськ	13	17	17	13
Іваничівський	305	33	40	22
Любомльський	12	91	–	65
Шацький	31	111	91	336

За професійними групами для Волинської області характерні високі показники навантаження на робочі місця таких професій, як технічні службовці, працівники сфери торгівлі та послуг, найпростіші професії, а також робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин. Варто відзначити тенденцію до зменшення навантаження на вільні робочі місця таких професій, як кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства.

Таблиця 2

**Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників у містах
і адміністративних районах (грн) [3]**

Адміністративні одиниці	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Волинська область	150	591	1380	1427	1692	1994	2339
м. Луцьк	227	721	1592	1580	1850	2171	2539
м. Ковель	201	702	1539	1582	1785	2099	2407
Горохівський	106	448	1006	1081	1274	1469	1803
Камінь-Каширський	89	463	1054	1187	1530	1630	1921
Ківерцівський	115	508	1171	1261	1568	1765	1986
Ковельський	82	437	973	1051	1392	1623	2026
Локачинський	87	452	1178	1317	1444	1643	2031
Луцький	150	526	1333	1333	1758	2154	2433
Любешівський	94	437	1046	1162	1390	1636	2153
Маневицький	117	471	1107	1236	1427	1719	2112
Ратнівський	102	428	964	1030	1218	1360	1860
Рожищенський	97	407	1012	1101	1353	1513	1930
Старовижівський	93	460	1110	1258	1494	1659	1835
Турійський	103	405	926	1020	1104	1352	1688

Закінчення таблиці 2

Прикордонні з Республікою Польща міста й адміністративні райони							
м. Володимир-Волинський	184	582	1295	1355	1521	1827	2046
м. Нововолинськ	185	749	1767	1896	2218	2801	3091
Володимир-Волинський р-н	98	453	1101	1283	1487	1656	2015
Іваничівський	97	475	1040	1181	1331	1641	1983
Любомльський	126	604	1406	1522	1935	2190	2357
Шацький	103	429	1035	1232	1500	1646	2023

Ситуація з рівнем оплати праці (заробітної плати) в області характеризується високими її показниками у таких сферах економіки, як фінансова діяльність, державне управління, діяльність транспорту та зв'язку, промисловість. Показники середньомісячної номінальної заробітної плати у цих сферах перевищують середні показники у цілому у господарстві. До видів економічної діяльності з найнижчим рівнем оплати праці відносяться сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво, діяльність готелів та ресторанів.

Територіальні відмінності рівня середньомісячної номінальної заробітної плати у області залежать від масштабів виробництва в окремому адміністративному районі чи місті. Найвищі показники у Луцькому, Любомльському районах та м. Луцьк і м. Нововолинськ. Найгірша ситуація склалась у Ратнівському, Турійському і Горохівському районах.

У нашому дослідженні варто звернути увагу на основні міграційні процеси. Аналізуючи показники загальної міграції населення у Волинській області, можна помітити значні відмінності перебігу міграційних процесів у містах і районах. До районів, для яких характерний загальний міграційний приріст, належать Ковельський 0,5 %, Луцький 3,9 %, Іваничівський 0,2 % та м. Луцьк 5,0 %, м. Володимир-Волинський 2,7 %, м. Нововолинськ 0,4 %. Усі інші райони характеризуються негативним міграційним сальдо (табл. 3).

Таблиця 3

Загальна міграція населення у містах і районах у 2012 р. (на 1000 наявного населення) [3]

Адміністративні одиниці	Прибуло	Вибуло	Сальдо міграції
Волинська область	16,4	16,7	-0,3
м. Луцьк	22,4	17,4	5,0
м. Ковель	15,6	16,8	-1,2
Горохівський	12,4	15,3	-2,9
Камінь-Каширський	11,2	14,3	-3,1
Ківерцівський	17,5	20,4	-2,9
Ковельський	18,8	18,3	0,5
Локачинський	8,2	12,7	-4,5
Луцький	22,2	18,3	3,9
Любешівський	8,7	13,3	-4,6
Маневицький	13,1	17,9	-4,8
Ратнівський	11,9	13,6	-1,7
Рожищенський	7,4	13,3	-5,9
Старовижівський	10,6	14,5	-3,9
Турійський	20,1	20,9	-0,8
Прикордонні з Республікою Польща міста й адміністративні райони			
м. Володимир-Волинський	29,4	26,7	2,7
м. Нововолинськ	13,9	13,5	0,4
Володимир-Волинський р-н	22,7	24,7	-2,0
Іваничівський	14,1	13,9	0,2
Любомльський	10,7	11,6	-0,9
Шацький	12,5	14,8	-2,3

Прикордонне положення Волинської області, зокрема, Володимир-Волинського, Іваничівського, Любомльського та Шацького адміністративних районів має позитивні та негативні сторони для економіки краю. Серед позитивних сторін:

– можливість товарообігу із суміжними територіями Республіки Польща за рахунок попиту на окремі групи товарів;

– порівняно високий рівень оплати праці за кордоном сприяє трудовій міграції населення, яка має сезонний характер. Цьому також сприяє високий попит на робочу силу робітничих професій, значна кількість якої не має можливості працевлаштування на батьківщині;

– важливим позитивним елементом трудової міграції є оцінка якості життя населення сусідських країн, що сприяє формуванню у мігрантів відповідних стандартів життя, культурних цінностей;

– оскільки Волинська область у цілому та прикордонні райони зокрема мають високий туристично-рекреаційний потенціал, то, враховуючи транспорту доступність основних туристично-рекреаційних об'єктів, існує можливість удосконалення її інфраструктури на локальному рівні, розвитку нових форм туристичної діяльності з метою орієнтації передусім на туристичні потоки з суміжних регіонів Республіки Польща.

Негативним у прикордонному положенні окремих адміністративних районів області є:

– значна частка офіційно незареєстрованої, так званої «човникової торгівлі», що у свою чергу призводить до неофіційної зайнятості, нелегальної торгівлі;

– відтік робочої сили, а саме населення у працездатному віці, що змінює структуру пропозиції робочої сили, а у деяких сферах економіки може призвести навіть до дефіциту кваліфікованих працівників;

– значну частку трудових мігрантів складають жінки у віці від 25 до 45 років, тому нині виникає проблема так званого «соціального сирітства», що призводить до соціального напруження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами дослідження ринку праці Волинської області загалом та прикордонних з Республікою Польща адміністративних районів зокрема можна відзначити, що на фоні порівняно стабільної ситуації на ринку праці в обласному центрі і депресивності територій на периферії, переважно півночі області, прикордонні з Республікою Польща райони мають кращі можливості для торгівлі з сусідніми регіонами, тим самим сприяючи самозайнятості населення. Офіційні статистичні дані основних показників ринку праці засвідчують, що ситуація у прикордонних адміністративних районах є досить складною, проте на думку експертів, значна частка ринку праці перебуває у тіні. Це насамперед зайнятість населення, структура та рівень його доходів. Тому для об'єктивності оцінки ситуації варто враховувати також ряд важливих моментів, які не завжди потрапляють до офіційної статистики, наприклад, трудова міграція, яка є невід'ємною складовою частиною прикордонного положення і відіграє дуже важливу роль, формуючи певне бачення у мігрантів життєвих стандартів, принципів соціальної та культурної свідомості, що, у свою чергу, є позитивним. Враховуючи сказане вище, надалі варто приділити більше уваги значенню прикордонного положення Волинської області не тільки з економічного погляду, а й суспільного.

Джерела та література

1. Колосюк А. М. Аналіз соціально-трудова відносин на ринку праці Волинської області / А. М. Колосюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2010. – № 5. – С. 113–117.
2. Мисковець Е. В. Аналіз передумов ефективного функціонування регіонального ринку праці з огляду на зміни галузевої структури (на прикладі Волинської області) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Пасевич Ю. В. Сучасний стан та просторові відмінності в забезпеченні трудовими ресурсами господарського комплексу Волинської області / Ю. В. Пасевич // Наук. вісн. Східноєвр. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2013. – № 6. – С. 105–111.
5. Пугач С. О. Географічний аналіз міграційних процесів у Волинській області у 2006 р. / С. О. Пугач // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2009. – № 10. – С. 74–79.
6. Черчик Л. М. Основні тенденції розвитку молодіжного сегменту ринку праці Волинської області та оцінка дієвості механізмів державного регулювання зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>

Пасевич Юрий. Рынок труда приграничного региона (на примере Волинской области). Осуществлен анализ основных показателей рынка труда пограничных с Республикой Польша административных районов Волинской области. Обоснованы предпосылки социально-экономического развития Владимир-Волинского, Иванчиовского, Любомльского и Шацкого административных районов в условиях пограничного положения, определено его позитивные и негативные стороны.

Ключевые слова: рынок труда, экономическая активность, занятость, безработица, заработная плата, пограничное положение, Волинская область.

Pasevich Yriy. The Labor Market of the Border Region (for Example, Volyn Region). The analysis of basic indexes of labour-market boundary is carried out with Republic Poland of administrative districts of the Volhynia area. Grounded pre-conditions of socio-economic development Volodymyr-Volhynia, Ivanichivskogo, Lyuboml'skogo and Shackogo of administrative districts, in the conditions of boundary position, certainly him positive and negative sides.

Key words: labour-market, economic activity, employment, unemployment, ettlings, boundary position, Volhynia area.